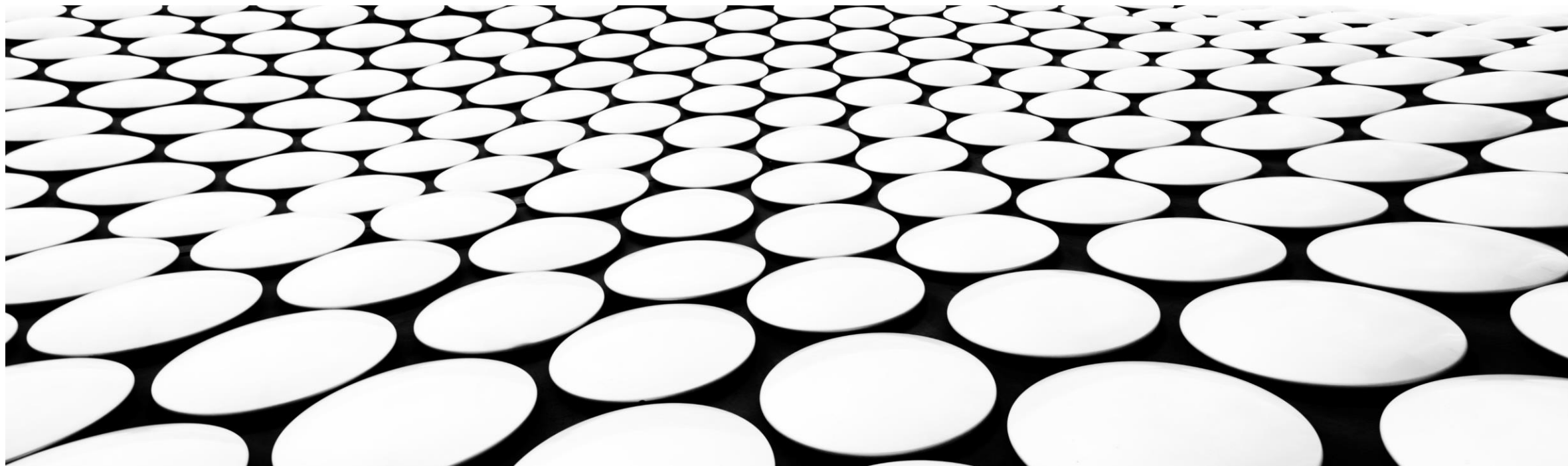
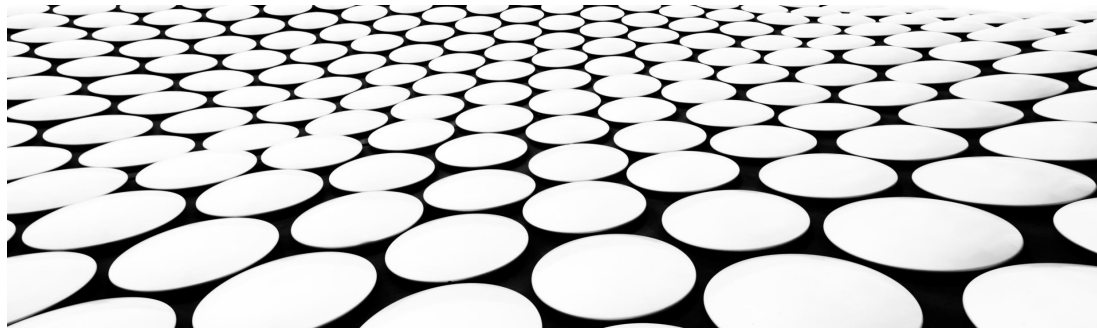

SPRACHLICHE SYNÄSTHESIE IM DEUTSCHEN (SYNESTEZJA W JĘZYKU NIEMIECKIM)

PRZEMYSŁAW STANIEWSKI (ZAKŁAD LINGWISTYKI STOSOWANEJ IFG UWR)

KOLOKWIUM LINGWISTYCZNE, 17.11.2020.

**CZEŚĆ PIERWSZA:
SYNESTEZJA I ZMYSŁY
- TŁO TEORETYCZNE**

I. PODSTAWY TEORETYCZNE „SYNESTEZJI WŁAŚCIWEJ”

1. Rys historyczny badań nad synestezją.
2. Definicja oraz cechy charakterystyczne synestezji.
3. Rodzaje synestezji: synestezja rozwojowa, synestezja percepcyjna (*synaesthetic perception*) vs. synestezja pojęciowa (*synaesthetic conception*), synestezja intramodalna, synestezja międzymodalna (+ synestezja nabyta, synestezja farmakologiczna).
4. Rodzaje połączeń synestezyjnych, np. słuch → kolor; smak → dotyk; litery → kolory.
5. Podstawy neurofizjologiczne synestezji mierzone jako aktywność odpowiednich obszarów percepcyjnych kory mózgowej.
6. Modele teoretyczne „synestezji właściwej”, np. *disinhibited feedback*, *cross activation*, *hyperconnectivity*.
7. Zasady „synestezji właściwej” i związane z nią problemy.

II. SYNESTEZJA A „ODPOWIEDNIOŚCI MIĘDZYMODALNE” (*CROSS-MODAL CORRESPONDENCES*)

1. Synestezja „mocna” vs. synestezja „słaba” lub „synestezja właściwa” vs tendencje synestetyczne w percepcji niesynestetyków.
2. Rodzaje tendencji synestetycznych, np. podobieństwa międzymodalne, „wywoływane wyobrażenia”, metafora synestezyjna.
3. Badania empiryczne wskazujące na tendencje synestetyczne w percepcji niesynestetyków, np. korelacja między wysokością dźwięku a jasnością barwy, symbolika dźwiękowa.
4. Różnice między synestezją a tendencjami synestetycznymi i związane z nimi kwestie problematyczne.
5. Synestezja a tendencje synestetyczne – podejście monistyczne, dualistyczne oraz pluralistyczne a pozycja synestezji językowej na tle innych tendencji synestetycznych.

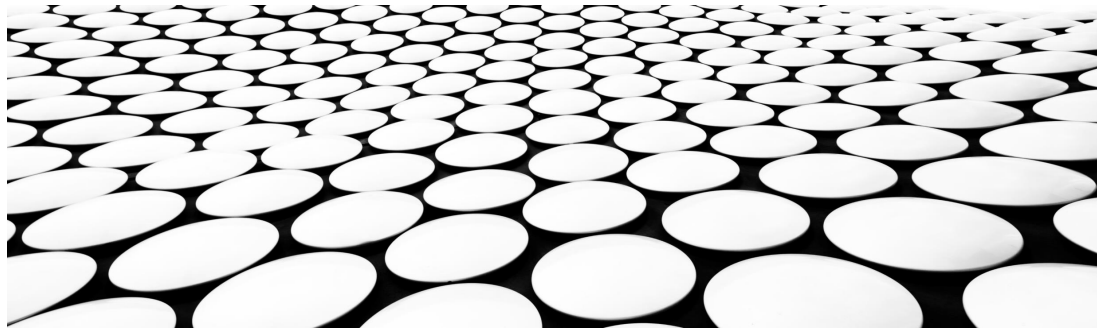

III. FILOZOFICZNE ASPEKTY PERCEPCJI ZMYŚŁOWEJ

1. Definicja zmysłu i percepcji zmysłowej.
2. Ile zmysłów posiada człowiek? - kryteria stosowane przy klasyfikacji zmysłów → perspektywa filozoficzna i neuroanatomiczna.
3. Problem *quale* oraz wspólnych jakości (*common sensibilia*).
4. Problemy związane z klasyfikacją zmysłów:
 - zmysły o charakterze typów (*type-senses*),
 - zmysły o charakterze tokenów (*token-senses*),
 - modalności percepcyjne a systemy percepcyjne.
5. Wielopłaszczyznowe i prototypowe podejście do klasyfikacji zmysłów.
6. Hierarchia zmysłów – czy ma sens i dlaczego nie?
7. Percepcja zmysłowa z perspektywy fenomenologicznej.

IV. NEUROFIZJOLOGICZNE PODSTAWY PERCEPCJI ZMYŚŁOWEJ

1. Percepcja zmysłowa – zadania i funkcje.
2. Działanie i funkcje modalności percepcyjnych człowieka oraz ich miejsce w ewolucji:
 - percepcja wzrokowa,
 - percepcja słuchowa,
 - percepcja dotykowa,
 - percepcja smakowa,
 - percepcja węchowa.
3. Percepcja zmysłowa a uwaga.
4. Percepcja zmysłowa – perspektywa multimodalna.

**CZĘŚĆ DRUGA:
SYNESTEZJA JĘZYKOWA
- PRÓBY KLASYFIKACJI
I ZWIĄZANE Z NIMI PROBLEMY**

**I. SYNESTEZJA
JĘZYKOWA:
KLASYFIKACJA I
WYJAŚNIENIE ZJAWISKA**

1. Synestezja językowa – definicja i dlaczego nie „metafora synestezyjna”; słaba i mocna metafora synestezyjna.
2. Synestezja jako metafora: transfer od zmysłów niższych do wyższych wg hierarchii zmysłów:

węch → smak → dotyk → wzrok → słuch

- modalności niższe są lepiej dostępne: bezpośredni kontakt między bodźcem a zmysłem (organem?); istnienie lub brak organu zmysłowego,
- zmysł dotyku jest najbardziej prymitywny ze wszystkich zmysłów.

3. Sporadycznie: synestezja jako metonimia lub metaftonimia.
4. Synestezja językowa nie ma nic wspólnego z „synestezją właściwą”, ergo: metafora synestezyjna nie jest ani synestezją, ani metaforą.

II. SYNESTEZJA JĘZYKOWA: KRYTYKA POWYŻSZYCH STANOWISK

1. Podstawowy problem: powyższe stanowiska mają charakter uniwersalny.
2. Krytyka z perspektywy pozajęzykowej:
 - hierarchia zmysłów nie ma charakteru uniwersalnego, różne kultury porządkują różnie tzw. *sensorium* (np. Ongee, Tzotzil),
 - brak organu zmysłowego w przypadku zmysłu dotyku – argument z perspektywy fizjologicznej nie do utrzymania; (co ze smakiem?),
 - pod względem przewodnictwa węch jest najbardziej bezpośrednim zmysłem,
 - w zależności od celu badania różne modalności są uznawane za ewolucyjnie najbardziej prymitywne – dotyk vs węch.

II. SYNESTEZJA JĘZYKOWA: KRYTYKA POWYŻSZYCH STANOWISK (CIAĞ DALSZY)

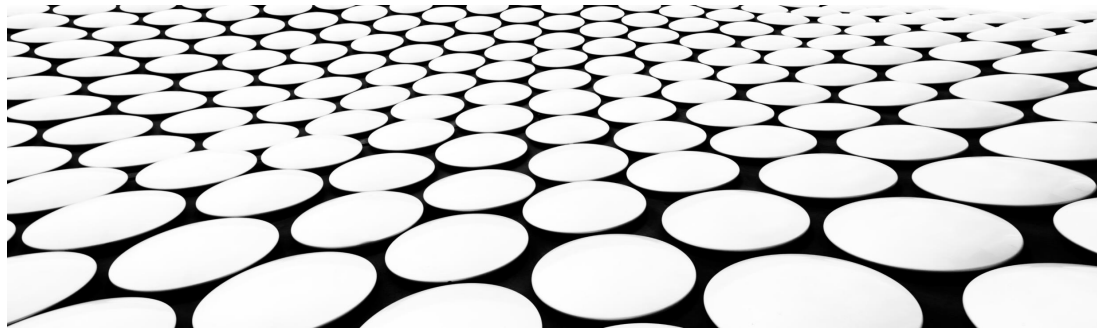
3. Aspekty pozajęzykowe mogą mieć wpływ na płaszczyznę językową:
 - różna strukturyzacja *sensorium* może mieć wpływ na częstotliwość występowania danej modalności w poszczególnych dyskursach, czyli jak często mówimy o danym zmyśle;
 - różna strukturyzacja *sensorium* może mieć wpływ na strukturę leksykonu w obrębie danych modalności: zmysł węchu w językach tzw. społeczeństw zindustrializowanych vs w języku Jahai lub Maniq;
 - dany zmysł może rządzić się własnymi prawami niezależnie od pozycji w hierarchii zmysłów, bądź na inwentarz leksykalny mogą mieć wpływ czynniki zewnętrzne (środowiskowe), np. zmysł słuchu i onomatopeje;

II. SYNESTEZJA JĘZYKOWA: KRYTYKA POWYŻSZYCH STANOWISK (CIAĞ DALSZY)

4. Krytyka z perspektywy czysto językowej:
 - spora część badań dotyczy języka poetyckiego – inna funkcja w porównaniu z językiem używanym na co dzień,
 - materiał zdekontekstualizowany i wyekstrahowany z korpusu poetyckiego – (nie)akceptowalność metafor synestezyjnych,
 - w znacznej większości przypadków badaniom podlegała jedna konstrukcja składniowa → fraza nominalna z modyfikującą przydawką przymiotną,
 - pozostałe konstrukcje – czasownik modyfikowany przez przysłówki i fraza nominalna z przydawką dopełniaczą były badane tylko w dwóch przypadkach; bardziej rozbudowane opisy do niedawna nie były w ogóle brane pod uwagę,
 - fraza nominalna z modyfikującym przymiotnikiem: znaczenie dla (nie)akceptowalności metafory ma kategoria semantyczna i/lub morfologiczna modyfikatora: przymiotnik jakościowy, przymiotnik skalarny, imiesłów,

II. SYNESTEZJA JĘZYKOWA: KRYTYKA POWYŻSZYCH STANOWISK (CIAĞ DALSZY)

4. Krytyka z perspektywy czysto językowej (ciąg dalszy):
 - frekwencja występowania poszczególnych leksemów w języku;
 - różna ilość leksemów prymarnie przynależących do danej modalności w obrębie poszczególnych części mowy → ma wpływ na badane frazy, np. zmysł słuchu → relatywnie dużo rzeczowników, a niewiele przymiotników; węch → rzeczowniki, prawie żadnych przymiotników; dotyk → same przymiotniki (problem *type-senses* i *token-senses*),
 - różna semantyka konkretnych leksemów w obrębie danej modalności zmysłowej, np. *dźwięk* jest bardziej ogólny niż *hałas*; *woń/zapach* bardziej ogólny niż *zaduch* → może mieć wpływ na możliwości kombinatoryczne wewnątrz frazy,
 - różne możliwości opisów doznań zmysłowych mogą faworyzować lub blokować występowanie opisów synestezyjnych: (1) języki europejskie; Jahai (?) → 12 czasowników olfaktorycznych; (2) Maniq → 10 terminów olfaktorycznych i 5 skostniałych fraz nominalnych; (3) sufiksacja w Cha'palaa; klityzacja w Amis; (4) Ofrezoestemy w Luwo, Tarok, Mayak,
 - brak uwzględnienia perspektywy diachronicznej w synchronii.

CZEŚĆ TRZECIA: SYNESTEZJA W JĘZYKU NIEMIECKIM

III. SYNESTEZJA W JĘZYKU NIEMIECKIM

1. Badanie na korpusie DeReKo – IDS-Mannheim
2. Ze względu na zakres zagadnienia – konieczne ograniczenie się do jednej konstrukcji → fraza nominalna;
3. Badania wstępne: analiza ilościowo-jakościowa słownictwa w obrębie 5 zmysłów w języku niemieckim:
 - ustalenie przymiotników (i imiesłówów) klasyfikowanych jako percepcyjne i ustalenie ich przynależności do poszczególnych domen percepcyjnych z uwzględnieniem ich semantyki – przymiotniki skalarne i jakościowe,
 - ustalenie przymiotników określających jakości percypowane przez więcej niż jeden zmysł,
 - ustalenie rzeczowników klasyfikowanych jako percepcyjne i wyłonienie rzeczowników poddanych analizie konkurencyjnej,
 - ustalenie par synestezyjnych na bazie korpusu przy użyciu programu WordSmithTools,
 - analiza diachroniczna występujących w korpusie percepcyjnych jednostek leksykalnych,

III. SYNESTEZJA W JĘZYKU NIEMIECKIM

4. Analiza par synestezyjnych w kontekstach:
 - synestezje wzrokowe,
 - synestezje słuchowe,
 - synestezje węchowe,
 - synestezje smakowe,
 - synestezje dotykowe.
5. Analiza transferu synestezyjnego w języku niemieckim.
6. Analiza semantyczna par synestezyjnych pod względem semantyki elementów frazy.
7. Odpowiedź na pytanie o naturę synestezji I:
 - synestezja mocna vs synestezja słaba I – perspektywa synchroniczna i filozoficzna: zmysły należące do jednego systemu percepcyjnego tworzą synestezję słabą, np. kombinacja węch → smak; smak → węch? lub kombinacje *type-senses* vs *token-senses*, np. ból → dotyk, ból → smak; synestezja mocna, np. dotyk → kolor.

III. SYNESTEZJA W JĘZYKU NIEMIECKIM

7. Odpowiedź na pytanie o naturę synestezji I (ciąg dalszy):
 - pytanie o jakości percypowane więcej niż jednym zmysłem → brak synestezji (lub synestezja intramodalna), jeśli kombinacja obejmuje dwa zmysły, za pomocą których można odbierać jakości wyrażane przymiotnikiem.
8. Odpowiedź na pytanie o naturę synestezji II:
 - synestezja mocna vs synestezja słaba II - zjawiska synchroniczne (semantyka → polisemia) z perspektywy diachronicznej: synestezja na płaszczyźnie diachronicznej prowadząca do synchronicznie polisemicznej jednostki → synestezja słaba; brak polisemii → synestezja mocna.
9. Odpowiedź na pytanie o naturę synestezji III:
 - analiza kontekstów → analogia vs korelacja → synestezja językowa jako metafora, metafora prymarna, metonimia, metaftonimia, żadna z nich.

III. SYNESTEZJA W JĘZYKU NIEMIECKIM

10. Funkcje wyrażen synestezyjnych:
 - rama percepcji oraz ramy percepcji poszczególnych modalności zmysłowych, strefy aktywne, amalgamaty → odpowiedź na pytanie, co jest werbalizowane za pomocą wyrażen synestetycznych?
11. Wnioski